

SCANDALUL *AUTONOMUS*: URSS ÎȘI MARCHEAZĂ TERITORIUL ÎN ROMÂNIA

conf. univ. dr. Marian ZIDARU*

La 6 februarie 1944, ambasadorul britanic la Moscova, Sir Archibald Clark-Kerr, l-a informat pe generalul Sir Collin Gubins, șeful SOE, în legătură cu un articol apărut în ziarul *Pravda* în care era criticată Operațiunea *Autonomous*. Articolul reproșa SOE că nu a informat partea sovietică despre trimiterea echipei lui De Chastelain în România. Un mare scandal a izbucnit deoarece atât URSS, cât și Marea Britanie au început să se gândească la România ca la o țară ce aparținea sferei de influență sovietică. Până în 1944, România nu participa prea mult la strategia de război a Marii Britanii. Spre deosebire de Grecia, ea nu era importantă pentru comunicările britanice cu Imperiul¹. Misiunea compusă din locotenent-colonelul De Chastelain, fost manager al Companiei Petroliere „Unirea”, maior Porter și căpitan Metianu, a fost parașutată de SOE în România la 21 decembrie 1943. Echipa SOE avea scopul restabilirii contactului cu Iuliu Maniu, președintele PNȚ pe care trebuia să-l convingă că „singurul curs posibil pentru România era capitularea necondiționată în fața celor trei aliați principali”².

Printul Barbu Știrbei, emisar al lui Maniu și al guvernului României, a ajuns la Istanbul pe 1 martie. Misiunea sa a fost în primul rând informativă, dar susținută nu numai de Maniu și Antonescu, ci și de rege și de Partidul Comunist Român³. În cazul în care anchetele sale dezvăluiau condiții care ar putea fi acceptabile, urma să fie investit cu autoritate pentru negocieri, iar atașatul militar român de la Ankara și fostul însărcinat cu afaceri la Budapesta ar fi fost atașați pentru a ajuta la elaborarea detaliilor cooperării militare a României cu națiunile aliate. Știrbei afirma că românii nu au fost dispuși să se predea rușilor singuri, ci s-au pregătit să capituleze în fața britanicilor, chiar dacă era doar o forță simbolică sub formă de batalion de parașutiști. SOE britanic a subliniat că, în opinia lor, ar fi inutile negocierile până când Știrbei nu ar putea promite acțiuni prompte împotriva germanilor. Britanicii au început aranjamente pentru mutarea secretă a lui Știrbei la Cairo pentru discuții cu reprezentanții aliaților; niciunul dintre detaliile de mai sus nu au fost comunicate rușilor, fără consultarea prealabilă a ambasadorului

* Asociația Geopolitică Casa Mării Negre, Constanța.

¹PRO, Kew Gardens, HS5/154, Telegramă cifrată Sir Archibald Clark-Kerr către generalul Colin Gubins, 6 februarie 1944.

² Ioan Hudiță (1994), „Pagini de Jurnal”, Magazin Istoric, Vol. 28(7).

³ Este discutabilă această informație apărută în raportul SOE. Aici avem în vedere faptul că BND se forma abia în iunie 1944.

american. Prima întâlnire din Cairo a reprezentanților aliați cu Știrbei a decurs mai bine decât se așteptau și ambasadorul american a afirmat că ar putea fi considerată baza pentru discuții ulterioare. Detaliile complete au fost telegrafiate de ambasador liderului SOE. Acesta a menționat că orice indicație cu privire la reacțiile rusești ar fi binevenită. Guvernul român a decis să nu apere Nistrul; orice opoziție va fi doar a germanilor⁴.

La 2 aprilie 1944, de Chastelain s-a întâlnit cu Maniu în pădurea Androneasca. Maniu l-a informat că a dezvăluit autorităților române existența transmțătorului „Reginald” – motivul pentru care a făcut acest lucru nu a fost clar pentru Chastelain – acest aparat a fost folosit pentru a transmite mesajul lui Antonescu. Toleranța lui Antonescu și utilizarea canalului cu Cairo, a subliniat importanța pentru britanici a liniei de comunicare oferită de prezența SOE în România. Din punct de vedere psihologic, a oferit un impuls enorm oponenților activi ai regimului Antonescu, în principal Maniu și regele Mihai, dar în plan politic, nu a aruncat nicio lumină asupra intențiilor aliaților occidentali față de România. Ofițerul britanic a încercat să-l convingă pe liderul PNT să acționeze și l-a informat în legătură cu scopul misiunii sale care, potrivit lui Porter, a fost „să-l informeze pe Iuliu Maniu, liderul opoziției române, a devenit problema sovieticilor și că singura cale rămasă era capitularea necondiționată în fața Armatei Roșii”. Răspunsul lui Maniu a fost evaziv și neconvingător pentru Chastelain. Într-un raport datat la 18 noiembrie 1944, Chastelain a spus că, alături de proverbiala indecizie a lui Maniu, o altă cauză a amânării acțiunii a fost începerea bombardamentului aliat de la București, care a făcut mai dificilă întreprinderea acțiunii. De asemenea, în acest raport, ofițerul britanic a declarat că tot ce venea din cercurile lui Maniu era cunoscut de mareșal în câteva ore. Astfel, într-una dintre întâlnirile sale cu Cristescu, acesta îi arătase materiale referitoare la lovitura de stat dezvoltată de oamenii lui Maniu. Directorul SSI i-a spus că este conștient de modul în care serviciile britanice și aliate și-au adunat informațiile în România. El a declarat că le-a permis să continue să ușureze munca opoziției. Cristescu a enumerat anumite mijloace de transmitere a informațiilor, dar Chastelain l-a ignorat, deși știa că sunt corecte⁵.

Ca răspuns la solicitarea lui Antonescu, care cerea sfaturi cu privire la ce atitudine să adopte față invitația lui Hitler la cartierul general, Wilson a

⁴ Zidaru Marian, (PDF) *The New Research Regarding Cooperation between S.O.E. - N.K.V.D. During WWII*. Available from: https://www.researchgate.net/publication/343553340_The_New_Research_Regarding_Cooperation_between_SOE_-_NKVD_During_WWII [accessed Apr 10 2021].

⁵ PRO, Kew Gardens, HS9/300, Documentul *Incident în România* de Alfred Gardyn de Chastelain, 22 noiembrie 1944, fol 3 - 4.

telegrafiat că acceptarea invitației va fi considerată de britanici drept dovadă finală a colaborării guvernului român cu germanii, în condițiile în care se cerea predarea imediată a României națiunilor aliante. Când trupele sovietice au intrat în România, ministrul sovietic de externe Viaceslav Molotov a lansat o declarație în care spunea că Uniunea Sovietică „nu urmărește scopul de a dobândi teritoriul românesc sau de a modifica structura socială existentă a României”⁶. La 8 aprilie, Novikov înmâna lui MacVeagh și lordului Moyne, condițiile de armistițiu propuse de guvernul sovietic. Novikov arătase că, imediat după obținerea consimțământului britanic și american, era autorizat să transmită aceste condiții românilor. Condițiile sovietice minime de armistițiu erau următoarele:

- ruperea relațiilor cu germanii și operațiuni comune ale trupelor române și sovietice împotriva acestora;

- restabilirea frontierei româno-sovietice de la 22 iunie 1941;

- plata de daune pentru pagubele provocate U.R.S.S. ca urmare a ostilităților și ocupării de către România a teritoriului ei;

- repatrierea tuturor prizonierilor de război sovietici și aliați.

Sovieticii cereau, de asemenea, libertate de mișcare nelimitată pentru trupele lor. Dictatul de la Viena era considerat nedrept și URSS declara că era gata să desfășoare operațiuni militare împreună cu armata română împotriva Ungariei pentru a reda României Transilvania, sau cea mai mare parte a ei. Se mai preciza că aceste condiții puteau fi înrăutățite dacă nu erau acceptate repede⁷. Churchill a cerut ca prevederile referitoare la Transilvania să fie modificate prin adăugarea cuvintelor „sub rezerva confirmării la Conferința de Pace”, de asemenea a cerut să fie acceptată prezența unor reprezentanți britanici și americani pentru probleme politice. Americanii, la rândul lor, ar fi preferat să se lase problemele teritoriale referitoare la statutul Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei de Nord, spre examinare Conferinței de Pace. Însă nedorind să se prelungească discuțiile, au acceptat propunerile sovietice cu amendamentele britanice. Sovieticii, la rândul lor, și-au dat acceptul pentru amendamentele britanice la 11 aprilie⁸.

⁶ Ioan-Aurel Pop (coord.), *O istorie a Românilor*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 1998, p. 300.

⁷ 23 August. *Documente*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984 - 1985). doc. 546, *Telegramă a ambasadorului american pe lângă guvernele grec și iugoslav în exil, Lincoln Mc Veagh, prin care comunică secretarului de stat, Cordell Hull, condițiile armistițiului dintre Aliați și România, înmânate de omologul său sovietic, Nikolai Vasilevici Novikov*, pp. 216 - 217; vezi și A. Simion. *op. cit.*, p. 388.

⁸ *Ibidem*, doc. 547, *Instrucțiuni ale Departamentului de Stat către ambasadorul american pe lângă guvernele grec și iugoslav în exil la Cairo, privind unele modificări sugerate de partea americană la propunerile sovietice de armistițiu între România și Aliați*, pp. 219 - 220.

Deși guvernul român afirma că Ion Antonescu s-a întors de la Berlin fără noi angajamente față de Germania, negocierile de pace de la Cairo erau tergiversate de către Știrbei și Vișoianu sub diverse pretexte. Londra observa că încă nu s-au primit reacții la declarația Molotov. Contactul W / T a fost reluat pe 13 aprilie. Termenii de armistițiu au fost expediați, dar nu s-a primit niciun răspuns. George Boxshall a ieșit din nou în aer, dar contactele au fost întrerupte pentru a doua oară ca urmare a bombardării Bucureștiului în noaptea 16 aprilie. Un alt aparat W / T a fost infiltrat. Traficul W / T a fost reluat pe 20 aprilie. Niciun răspuns la termenele de pace nu a fost însă primit, dar o lungă telegramă de la Maniu a arătat dorința de a negocia și o lipsă totală de înțelegere a faptelor reale. Dar, în ciuda acestui lucru, Maniu va dovedi că va avea o valoare suplimentară. Din punct de vedere psihologic, bombardamentul britanic a fost în opinia SOE nepotrivit. Sovieticii păreau de acord cu această poziție a SOE și au exploatat în folosul lor aceasta în transmisiunile Radio Moscova. Ei au arătat că nu bombardează obiective civile. La 14 aprilie 1944, SAM a informat că, din tonul rușilor, răspunsurile la diligențele SAM sugerează termenii armistițiului cu România și acceptarea de către aceștia a tuturor amendamentelor britanice. Londra a concluzionat că rușii vor oferi britanicilor toate facilitățile similare cu cele acordate lor în Iugoslavia. Propunerea SOE a fost de a trimite o misiune compusă din personal SOE sau una în care SOE este reprezentat. O astfel de misiune ar fi fost trimisă în uniforme militare. SOE a considerat că este extrem de important ca ambasadorul britanic să-l informeze la început pe Molotov că misiunile britanice de mai sus au fost desemnate pentru România și să solicite ca autoritățile militare sovietice să ajute aceste echipe britanice. SAM a fost însărcinat să informeze NKVD ce a propus SOE să facă și să solicite NKVD să aranjeze cu autoritățile militare ruse din România pentru a permite cooperarea misiunii britanice pentru fiecare asistență. SAM a fost foarte nerăbdător să colaboreze strâns cu SOE România pentru a permite vizite ale membrilor acestei misiuni la Moscova⁹. Într-o telegramă din 18 aprilie, SAM a luat în considerare două situații alternative cu privire la România: o predare românească sau o continuare a războiului în alianță cu Germania. Telegramele SAM păreau să încurajeze ideea că o misiune SOE românească ar putea fi acceptabilă pentru sovietici chiar și fără o schimbare de guvern în România. Londra a solicitat SAM informații suplimentare cu privire la acest punct. Unul dintre principalele obiective ale unei misiuni SOE românești în România ocupată de Rusia ar fi recrutarea agenților pentru infiltrarea de agenți suplimentari de pe teritoriul românesc eliberat.

⁹PRO, Kew Gardens, HS5/154, Forța 133 Cairo către SOE Istanbul, SAM Moscova, nedatat.

Londra a dorit să aibă punctul de vedere al SAM cu privire la eventualitatea că NKVD sovietic să accepte o misiune SOE în România ocupată de URSS, în cazul în care românii continuă să lupte pe partea axei. Dacă sunt de acord, Cairo ar trebui să trimită o mică misiune SOE din Egipt. SOE avea în vedere o misiune compusă din 2 ofițeri britanici, 1 ofițer american, 1 operator britanic, un operator american de rezervă W + T. Londra ar trebui să trimită pe maiorul Boxshall ca lider al echipei. În cazul unei capitulări românești, această misiune SOE / OSS ar putea, fără îndoială, să se alăture misiunilor britanice și americane care ar fi trimise în România. OSS nu fusese abordat până atunci, dar se sugera că ar trebui să fie invitați să participe. Se presupunea că Londra va lua această opțiune cu ambasadorul britanic la Moscova după ce a auzit opinia SAM. În viziunea SOE, această echipă urma să coopereze cu NKVD și cu paramilitari infiltrați în România ocupată de germani în cazul în care germanii s-ar retrage pe linia munților transilvăneni. În opinia SOE Londra, acest lucru ar avea un mare avantaj pentru agenții de recrutare și facilitățile reciproce pentru infiltrarea din NKVD¹⁰.

La cererea SOE MIDEAST, brigadierului Hill i s-a cerut în aprilie 1944 să ia în considerare probabilitatea ca autoritățile sovietice să accepte ca o misiune română SOE / OSS să treacă la România ocupată de Rusia. SOE MIDEAST erau nerăbdători să colaboreze cu rușii, dar au considerat că includerea rușilor în prima echipă ar face dificilă sarcina din cauza sentimentului din România față de ruși. Deși aceste informații au fost transmise către NKVD, aceștia l-au informat pe brigadierul Hill că nu doresc să atașeze personal rus la aceste misiuni¹¹.

La 22 aprilie 1944, generalul George Hill a purtat o lungă discuție cu generalul Ossipov, care a avut loc în mod cordial. Ossipov s-a arătat îngrijorat și rănit în sentimente, fiindcă SOE și OSS nu au invitat NKVD să participe la o operațiune comună. El a întrebat de ce au fost excluși atunci când organizațiile britanice și americane au declarat că doresc să coopereze cu N.K.V.D. În condițiile presiunii Armatei Roșii în România, autoritățile ruse erau chiar mai preocupate să exploateze orice posibilitate de revoltă, de sabotaj etc. decât britanicii și americanii. Ossipov a revenit apoi la parașutarea agenților SOE în România în decembrie 1943, cu acuzația că nu a fost dezvăluită N.K.V.D. și că parașutarea agenților în uniformă „părea foarte ciudată.” Nici nu putea să înțeleagă prezenta propunere de a parașuta 18 agenți

¹⁰ *Ibidem*, Note interne Forța 133, din aprilie 1944.

¹¹ *Ibidem*, Corespondență din aprilie 1944 între Forța 133 Cairo SOE, Londra, SOE Istanbul SAM Moscova.

în uniformă. Dacă SOE și NKVD au avut o întâlnire comună fără să invite NKVD, Ossipov și-a arătat nemulțumirea. Hill a explicat că agenții au fost parașutați în uniformă: A) Pentru a-i proteja, să nu fie tratați ca spioni, B) într-o țară ca România în care multe persoane simpatizează cu aliații, aceștia ar putea oferi adăpost ofițerilor aliați, C) atunci când se discută despre revolta deschisă a românilor contra germanilor, prezența unor ofițeri aliați în uniformă poate constitui un avantaj în România. Ossipov a observat că serviciile de informații germane controlează România și a întrebat dacă a existat o înțelegere cu germanii în această privință? Hill a răspuns că întrebările sale păreau absurde și destul de neobișnuite. Atunci a ridicat problema dotării personalului britanic și american cu un document de identitate care să fie utilizat în caz de întâlnire cu forțele sovietice care avansează în România. Ossipov a spus că nu a văzut cum autoritățile ruse ar putea emite astfel de documente atunci când informațiile referitoare la întreaga operațiune de care dispuneau erau atât de puține. Este prea târziu în această etapă pentru a invita N.K.V.D-ul să atașeze un ofițer la fiecare dintre cele șase grupuri? Hill a crezut că este îndoielnic că vor avea 18 agenți disponibili, dar ar putea avea câțiva. El credea că existau avantaje evidente în oferta britanică care ar trebui să le reducă suspiciunile¹².

Într-o telegramă din 24 aprilie, SOE Cairo a scris: „Era clar că necesitatea obținerii cooperării binevoitoare rusești în legătură cu cele de mai sus a fost pe deplin realizată, dar mi se pare că metoda de asigurare a acesteia a fost una foarte nefericită. Înainte de a aborda acest subiect, ar fi trebuit să ne asigurăm dacă era sau nu recomandabil și fezabil din punctul de vedere britanic să includem pe ruși și să trimitem în România o misiune formată din S.O.E, O.S.S și N.K.V.D, în conformitate cu politica general acceptată, de a negocia condițiile de pace cu România pe o bază concertată de trei puteri. Dacă dintr-un anumit motiv acest lucru nu ar fi acceptabil, ar fi trebuit să fie clar pentru oricine cunoaște mentalitatea rusă că ideea de a-i lăsa în afara misiunii nu numai că nu ar obține pentru britanici ajutorul căutat, dar ar da naștere în schimb, la alte suspiciuni. Pentru a evita acest lucru și pentru a-și asigura cooperarea, ar fi trebuit să i se prezinte NKVD cazul că o misiune pur britanică era pe cale să continue și să invoce condițiile Cartei care prevede asistență reciprocă în trimiterea agenților în teritoriile ocupate de Axă, fără a convinge pe nici unul dintre semnatarii acordului să dezvăluie vreun detaliu cu privire la scopul unei astfel de infiltrații. Pe de altă parte, dacă nu ar fi existat nicio obiecție cu privire la includerea rușilor, SOE ar trebui să aibă în vedere acest lucru, în loc să îi informeze doar să participe la operațiune și,

¹²*Ibidem*, Telegramă cifrată urgent de la SAM Moscova 22.4.1944.

astfel, să le forțeze mâna să ofere misiunii tot sprijinul lor. Gestul britanic, fără îndoială, ar fi fost foarte apreciat dacă ar fi fost corect temporizat și ar fi parcurs un drum lung spre îmbunătățirea relațiilor lor cu N.K.V.D. Cu toate acestea, această invitație ar fi trebuit să vină de la SOE într-o etapă anterioară și în niciun caz de la O.S.S. Se pare că SOE au permis din nou evenimentelor să le depășească și nu au reușit să exploateze o situație foarte favorabilă care nu putea reapărea niciodată¹³.

La 24 aprilie, britanicii și americanii au ajuns la un acord general în următoarele direcții: indiferent de situația militară din România, să infiltreze în această țară șase echipe SOE/OSS. Moscova a fost informată de Foreign Office. Aceste echipe vor fi vârful de lance al muncii britanice și vor încerca să recruteze agenți. SOE Cairo atașează ofițeri SOE și comunicații la orice misiune britanică care ar putea merge în România ocupată de Rusia. Simultan SOE a continuat eforturile de a penetra teritoriile ocupate de germani prin Iugoslavia cu ajutorul partizanilor lui Tito. Cu toate acestea, se părea că rușii nu vor ajuta decât dacă britanicii le cereau colaborarea. Dintr-un punct de vedere pur românesc, acest lucru nu era de dorit, întrucât românii, în general, ar tinde să primească personal anglo-britanic, dar nu și pe ruși. Dar dintr-un aspect mai larg, perspectiva oferită pentru colaborarea cu N.K.V.D. era cea mai încurajatoare și putea permite o bază pentru dezvoltarea colaborării în altă parte¹⁴.

Pentru a evita dificultățile anterioare, SOE doreau ca sovieticii să fie informați despre proiectul lor. În acea etapă, SOE a propus să nu fie incluși ofițeri ruși în misiuni. Britanicii considerau că includerea din primul moment a ofițerilor NKVD ar îngreuna primele contacte cu colaboratorii români, știind mai ales din rapoarte mai recente sentimentul care exista în România în ceea ce privește pe ruși. Odată ce grupurile de rezistență s-au contactat cu succes, ar fi fost de dorit din toate punctele de vedere să existe colegi ruși în misiunea britanică. Desigur, nu a existat un acord privat sau secret încheiat cu cineva din România prin care SOE să renunțe la personalul în uniformă, cel puțin în relațiile cu autoritățile române. Singurul motiv al britanicilor a fost protejarea personalului SOE în cazul capturării lor la aterizare. Aceasta a fost practica obișnuită britanică în acest teatru. Odată stabilit contactul cu grupurile de rezistență, SOE a considerat că acest lucru ar putea fi un avantaj. Avantajele de a fi în uniformă în cazul unei schimbări politice în România erau evidente pentru SOE¹⁵.

¹³ *Ibidem*, Documentul Misiunii SOE/OSS în România. 24 aprilie 1944.

¹⁴ *Ibidem*, Telegramă cifrată nr.5020/24 aprilie 1944.

¹⁵ *Ibidem*, Telegramă cifrată, Cairo către Londra 25 aprilie 1944.

La 26 aprilie 1944, într-o telegramă de la Forța 133 către SAM Moscova, aceștia au afirmat că dețin informații din surse secrete de penetrare continuă și răspândită a României și a altor țări balcanice de către NKVD care nu au căutat niciodată colaborarea SOE. Părea că sovieticii jucau la două capete. Obiectivul ofițerilor SOE era de a perturba activitatea inamicului din spatele frontului și, ca atare, ar trebui să ceară cooperarea voită a NKVD în acest sens. În ciuda micilor progrese realizate până atunci în colaborare, SOE afirma încă o dată că îi așteaptă pe ofițerii ruși atașați la cele șase grupuri de îndată ce aceștia erau disponibili să se alătore, dar SOE nu a intenționat să renunțe la misiunile lor dacă rușii nu vor sosi imediat. Puteau oricând să-i ajungă din urmă și să se alătore pe teren¹⁶.

Într-o telegramă din 29 aprilie, SAM a anunțat Forța 133 că NKVD nu dorește să atașeze agenți ruși la misiunile românești. SOE însă avea încredere că oferta va rămâne deschisă. NKVD nu a fost de acord cu problema prezentată, considerând că nu era o propunere satisfăcătoare¹⁷.

La 30 aprilie Viaceslav Molotov a trimis primului ministru britanic următoarea scrisoare: „După cum se știe, la sfârșitul anului 1943 autoritățile britanice au trimis în România mai mulți supuși britanici care de atunci au menținut legătura cu mareșalul Antonescu și care au fost denumiți în presă drept parașutiști englezi. Deși aceste persoane sunt, se pare, considerate prizonieri de război ai guvernului român, această misiune britanică are propriul post de radio pe care îl folosește pentru corespondența cifrată cu reprezentanții britanici în corespondența cifrată cu Cairo. De asemenea, se știe că reprezentantul român la Cairo Știrbei, folosește același post de radio și cifruri pentru comunicarea cu Maniu și Antonescu. Printre acești subiecți britanici, se numără fostul director al companiei petroliere române „Unirea”, ofițerul britanic Alfred George Gardyne de Chastelain și, de asemenea, un fost angajat al rafinării de petrol engleze de la Ploiești, ofițerul britanic Porter¹⁸ și un cetățean britanic de origine română. Corespondența politică intensă care se desfășoară cu ajutorul acestui grup britanic dintre București și Cairo demonstrează faptul că guvernul Antonescu cooperează cu aceștia în această activitate. O astfel de poziție nu ar putea exista altfel decât ca rezultat al unui acord clar între Guvernul britanic și Guvernul României. Consider necesar să vă atrag atenția asupra faptului că guvernul sovietic nu a fost informat oficial de guvernul britanic nici despre un astfel de acord, nici despre

¹⁶ *Ibidem*, Diferite Telegramme din 26 aprilie 1944.

¹⁷ *Ibidem*, Diferite Telegramme din 26 aprilie 1944.

Londra către Cairo 29 aprilie 1944, FO către Moscova 30 aprilie 1944, New York către Londra 2 mai 1944, Londra către Moscova 3 mai 1944.

¹⁸ Ivor Porter era de fapt lector la Universitatea București.

prezența în România a misiunii britanice și a contactelor cu mareșalul Antonescu, la fel cum nu a fost informat despre sarcinile și scopurile activităților acestei misiuni britanice. Guvernul sovietic așteaptă o explicație din partea Guvernului Marii Britanii cu privire la această chestiune. Guvernul sovietic consideră cu atât mai necesar să vă atragă atenția asupra acestui fapt, din cauza prezenței în România alături de mareșalul Antonescu a unei misiuni britanice ale cărei scopuri sunt necunoscute guvernului sovietic și într-un moment în care România împreună cu Germania duc război împotriva Uniunii Sovietice nu poate decât să încurajeze guvernul lui Antonescu și nu poate contribui în niciun caz la grăbirea capitulării României și la acceptarea de către guvernul român a condițiilor de armistițiu sovietic convenite de guvernele britanic și american¹⁹. Un raport al SOE a considerat că acuzația conținută în acest mesaj este complet nefondată și se poate datora doar unei neînțelegeri deliberate. Răspunsul trebuia trimis SAM Moscova cât mai curând posibil. Între timp, cel mai bine ar fi să se suspende pentru moment infiltrarea în România a misiunilor O.S.S.-S.O.E.. Londra a solicitat ca SOE Cairo să suspende acțiunea cu privire la o misiune comună în România și, până la soluționarea problemei, să se abțină de la a mai discuta problema cu Molotov²⁰. În timpul săptămânilor de dinaintea operației Overlord, Churchill și Eden au reexaminat de mai multe ori situația Poloniei, Italiei, Greciei și a restului statelor balcanice. El și-a informat colegii de cabinet că dorește să salveze cât mai mulți polonezi de la moarte, iar trimisului lui Roosevelt, Isaiah Bowman, i-a spus că organizarea lumii postbelice ar trebui să se sprijine ferm pe cele trei mari puteri. Britanicii considerau lipsit de temei protestul lui Molotov pentru că ei îl informaseră pe Novikov, reprezentantul sovietic la Cairo, despre această misiune imediat după capturarea ei de către români, în decembrie 1943. De asemenea, ei se oferiseră să mijlocească un contact între Maniu și Moscova, dar sovieticii au refuzat.

Kremlinul era foarte iritat de tonul folosit de Gardyne de Chastelain (care nu știa că telegramele sale au fost arătate sovieticilor) în documentul din 19 aprilie 1944, prin care își informase superiorii din Cairo cu privire la motivele neacceptării condițiilor de armistițiu de către Ion Antonescu. Britanicii la rândul lor se temeau ca rușii să nu se folosească de echipa Autonomous ca pretext pentru trimiterea unor consilieri militari sovietici pe lângă gherilele comuniste din Grecia. Efectele acestei afaceri au fost serioase. Multe din misiunile S.O.E. din Balcani au fost retrase²¹.

¹⁹ *Ibidem*. Moscova către Foreign Office, 30 aprilie 1944.

²⁰ *Ibidem*, Legături SOE/OSS/NKVD în România.

²¹ Ivor Porter, *Operation Autonomous: With SOE in Wartime Romania*, (Bucharest: Humanitas Publishing House, 1991), p. 212.

Apoi, Churchill a început la 5 mai 1944, o corespondență cu liderii sovietici, care va culmina în octombrie 1944 cu conferința „Tolstoi”. El i-a precizat încă de la început lui Molotov că britanicii lăsa Moscovei conducerea afacerilor privind România. Americanii s-au dovedit greu de convingși în această privință. Deși Roosevelt, dând de înțeles că ar accepta alternativa unei înțelegeri politice cu Rusia înainte ca sfârșitul războiului să lase Europa pradă haosului, plângerile sale frecvente, potrivit cărora politica din anul alegerilor îl împiedica să facă progrese în această direcție, i-a îngrijorat pe politicienii britanici, care credeau că vor ajunge prea târziu pentru a mai salva ceva pentru Occident. În opinia lor, dacă se amâna luarea unor decizii finale asupra problemelor teritoriale pentru sfârșitul războiului, aceasta nu-i va împiedica pe sovietici să obțină zone de influență în zonele eliberate, așa cum încercaseră în cazul Italiei.

Eden a început să facă presiuni asupra noului ambasador sovietic la Londra, Feodor Gusev, ca sovieticii să accepte conducerea britanică a problemelor din Grecia, în timp ce britanicii urmau să accepte conducerea de către sovietici a problemelor din România. Gusev a agreat propunerea, însă a întrebat dacă americanii au fost consultați. Eden a răspuns că nu au fost consultați, dar nu credea că s-ar putea opune. „Dacă americanii erau de acord, a spus Gusev, guvernul sovietic era gata să dea un răspuns final afirmativ.”²²

Halifax a primit instrucțiuni să înainteze propunerile secretarului de stat Cordell Hull. Dar acesta a replicat că orice acțiune care s-ar fi referit la crearea s-au recunoașterea sferelor de influență s-ar fi întors împotriva Occidentului. Atunci Churchill a luat inițiativa să-i scrie președintelui Roosevelt, dezvăluindu-i propunerea făcută de britanici sovieticilor. Însă a avut grijă să adauge că înțelegerea va fi valabilă doar pe timp de război. Aflând despre faptul că subiectul fusese deja abordat cu sovieticii, Secretarul de Stat interimar Stettinus i-a mărturisit lui Halifax profunda sa îngrijorare. Churchill nu s-a dat bătut și a trimis un nou mesaj ambasadei britanice din Washington, în care arăta că nu se punea problema sferelor de influență, dar era necesar ca cei trei să acționeze împreună, iar cineva trebuia să-și asume răspunderea. Ei arată că aveau toate motivele să creadă că Roosevelt aproba orientarea sa în privința Greciei și Iugoslaviei²³.

Răspunsul dat de Roosevelt la sugestia Departamentului de Stat, a fost dezamăgitor pentru britanici. El considera că un astfel de acord va avea ca rezultat menținerea deosebirilor dintre britanici și sovietici și împărțirea zonei

²² Apud Gardner Lloyd, *Sferele de influență, Împărțirea Europei de către Marile Puteri la Munchen și Yalta*, Editura Elit, București, 1993, *op. cit.*, 236.

²³ *Ibidem.*, p. 238.

balcanice în sfere de influență²⁴. Într-o scrisoare adresată lui Roosevelt la 11 iunie, Churchill argumenta că alternativele erau haosul și blocajul. Faptul că sovieticii erau de acord să permită britanicilor să preia controlul în Grecia însemna că acțiunile E.A.M. puteau fi ținute sub control de forțele naționaliste grecești. Altfel, această țară ar fi căzut pradă războiului civil. Întrucât sovieticii erau pe punctul de a pătrunde în România și având în vedere că oricum aveau să facă ceea ce doreau acolo, era mai bine să li se lase mână liberă în această țară. Churchill făcea o concesie față de mesajele anterioare, cerându-i președintelui american să fie de acord cu propunerea britanică, pentru o perioadă de probă de trei luni. Fără să consulte Departamentul de Stat, Roosevelt s-a declarat de acord cu perioada de încercare de trei luni, însă a avut grijă să-și ia măsuri de retragere, precizând că era necesar să se explice că nu se stabileau sfere de influență postbelice. Churchill s-a declarat de acord cu interpretarea președintelui și i-a cerut lui Eden să-l informeze pe Molotov²⁵.

La 1 iulie, ambasada sovietică din Washington a pus o întrebare legată de acest acord. I s-a răspuns că S.U.A. n-ar fi încurajat niciodată o astfel de înțelegere decât pentru „actuala strategie de război”²⁶. Stalin, văzând că americanii au îndoieli, a recurs la un element de șantaj. La începutul lui august a trimis din Italia, printr-un subterfugiu, o misiune la E.L.A.S., componenta militară a E.A.M. în nordul Greciei. În aceste condiții, Churchill a amânat proiectul de înțelegere cu Stalin asupra Balcanilor pentru luna octombrie²⁷.

Londra a instruit Cairo să suspende expedierea misiunilor în așteptarea clarificării mesajului lui Molotov către primul ministru. Întrucât ambasadorul a preluat întreaga chestiune la cel mai înalt nivel, a fost necesar ca SAM să fie prudentă în relația cu omologii lor ruși mai ales în legătură cu informațiile furnizate despre Misiunea SOE România²⁸.

OSS a fost informat de generalul Deane de la Moscova că rușii sunt foarte supărați de lipsa invitației pentru a fi incluși în anumite misiuni OSS / SOE care vor fi trimise în curând în România. OSS fiind incomplet informat, a răspuns că misiunile din România nu constituiau o misiune comună formală, ci erau constituite din echipe de penetrare al căror scop era de culegere de informații. S-a adăugat, de asemenea că va exista permanent o colaborare între SOE și OSS în ceea ce privește personalul acestor echipe. Acțiunea

²⁴ *Ibidem.*, p. 239.

²⁵ Enescu, Ion, *Politica Externă a României 1944-1947*, București, 1987, p. 105.

²⁶ Apud *ibidem*, p. 243.

²⁷ Winston Churchill, *The Twilight War: 3 September 1939 – 10 May 1940. The Gathering Storm. The Second World War. II (9th ed.)*. London: Cassell & Co. Ltd., p. 344.

²⁸ PRO Kew Gardens, HS 154. Various notes.

comună nu a fost considerată utilă în astfel de tipuri de activități de informații, deoarece informațiile obținute ar fi fost puse la dispoziția tuturor țărilor membre ale coaliției Națiunilor Unite, inclusiv URSS. Ei și-au repetat ambele mesaje către OSS Cairo, care a răspuns că SOE i-a invitat deja pe ruși să se alăture, dar că aceste misiuni pot fi cu ușurință exclusiv britanice și americane. Cairo a solicitat Londrei să dea instrucțiuni care ar putea să ajute OSS să-l ghideze pe generalul Deane²⁹.

Foreign Office a interzis infiltrarea altor echipe ca urmare a atitudinii adoptate de Molotov cu privire la celelalte activități ale lui Alfred Gardyne de Chastelain și SOE. După acest incident, SOE s-a concentrat pe extragerea echipei *Autonomous*³⁰.

Concluzii

În decembrie 1943, SOE a trimis misiunea *Autonomous* în România cu scopul de a contacta opoziția și guvernul român și pentru a informa că România, intrase în sfera de influență sovietică. În scurt timp în presa sovietică a apărut un atac împotriva Marii Britanii acuzată că negociază cu România fără acceptul URSS. Inițial responsabilii SOE au ignorat acel atac, încercând să lărgescă cooperarea cu NKVD în problema trimerii a 6 echipe mixte SOE/OSS/NKVD, în România ocupată de germani. În mai 1944 scandalul s-a mutat în sfera politică, expresia sa fiind corespondența Churchill -Molotov. Acuzățiilor că Marea Britanie ar negocia pe la spatele URSS căutând o înțelegere cu guvernul Antonescu, Churchill le-a răspuns că Marea Britanie a recunoscut rolul URSS de conducător în negocierile cu România. Foreign Office a ordonat SOE să-și sisteze operațiile în România, cu excepția celor care vizau eliberarea echipei *Autonomous*. În cele din urmă corespondența dintre cei doi lideri politici a condus la conferința *Tolstoy* în care România a fost recunoscută ca fiind în sfera de influență a URSS. Concluzia noastră finală este că URSS a folosit scandalul *Autonomous* pentru a își demarca sfera de influență în România și a transmite un mesaj celor doi aliați, Marea Britanie și SUA, că nu va permite pe viitor nicio operațiune militară sau de intelligence, în interiorul sferei sale de influență, fără știrea și acordul Kremlinului.

AUTONOMOUS SCANDAL: USSR MARKS ITS TERRITORY IN ROMANIA

-abstract-

Key words: Operation Autonomous, SOE, scandal.

²⁹ *Ibidem*, Telegramă cifrată din 10.mai 1944 Londra către Moscova.

³⁰ *Ibidem*, HS5/833. Agenți și Colaboratori, Ianoș (Vișoianu) Raport din 28 mai 1944.

On February 6, 1944, the British ambassador to Moscow, Sir Archibald Clark-Kerr, informed General Sir Collin Gubins of an article in the Pravda newspaper about Operation Autonomous. The article reproached SOE for not informing the Soviet side about sending the Autonomous team to Romania. A big scandal broke out because both the USSR and Britain began to think of Romania as primarily a Soviet affair. By 1944, Romania had little part in Britain wartime strategy. Unlike Greece, she was not important to British communications with the Empire. This article presents how this scandal evolved between the two parties as reflected in the SOE documents and how the Soviets used this scandal to demarcate their area of influence in Romania.